

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.058
Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Турко Богдани Богданівни**
«Професійна підготовка асистента вчителя
у навчальних закладах Канади»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»
015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи Б. Б. Турко «Професійна підготовка асистента вчителя у навчальних закладах Канади» зумовлена її соціальним запитом, в якому знайшла відображення сучасна тенденція захищати права та інтереси молоді з особливими освітніми потребами, забезпечувати умови для їх повноцінного розвитку й активної життєдіяльності в умовах інклюзивного освітнього простору. Завдання педагогічної науки – актуалізувати багатоаспектну проблему підготовки фахівців для цієї діяльності, і не лише на концептуальному рівні.

У руслі зазначеного важливим є звернення авторки до проблеми професійної підготовки асистентів учителів. Дисертантка звертає увагу на необхідності подолання суперечностей між: підходами до реформування системи освіти та якістю впровадження стратегій для розвитку інклюзивної освіти в Україні; між рівнем вимог сучасного громадянського суспільства до якості професійної підготовки асистентів учителів у закладах вищої освіти і недостатнім рівнем науково-методичного супроводу для ефективного забезпечення цього процесу; між об'єктивними потребами вивчення прогресивних ідей зарубіжного досвіду і відсутністю його належного узагальнення та впровадження в українській системі вищої освіти.

В умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів особливого значення набуває міжнародна співпраця в галузі педагогічної освіти, пошук шляхів творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду у підготовці фахівців до професійної педагогічної діяльності, в тому числі в інклюзивному освітньому просторі. Це потребує посилення уваги до порівняльно-педагогічних досліджень з проблеми педагогічної освіти, зокрема в царині підготовки асистентів учителів.

Авторка вважає, спираючись на результати дослідження, що Канадські університети, пропонуючи студентам розгалужену дієву програму підготовки асистентів учителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, дають їм змогу сприяти самореалізації зазначеної категорії молоді і внести позитивні зміни у їх власне життя в освітньому та соціальному середовищі.

За словами дослідниці, Канада є країною, яка має успішний досвід підготовки асистентів учителів, а тому становить значний дослідницький інтерес щодо нормативно-правового, організаційно-методичного забезпечення та психолого-педагогічного супроводу підготовки асистентів учителів. З огляду на це, а також через відсутність цілісного дослідження в означеному напрямі актуальність дисертації не викликає сумнівів.

Зв'язок теми дисертації з планом науково-дослідної роботи. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри початкової та дошкільної освіти «Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (номер державної реєстрації 0116U001693), затвердженої вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 31.10.2017 р.) та узгодженої в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 25.06.2019).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки і рекомендації базуються на глибокому і ґрунтовному дослідженні джерел.

У дисертації охарактеризовано нормативно-правове забезпечення (на міжнародному рівні, на рівні держави, окремих провінцій та університетів Канади). На основі узагальнення положень законодавчих, нормативно-правових актів Канади (починаючи з 1957 року, Додаток Г) та України (починаючи з 1991 року, Додаток Д), вивчених та проаналізованих вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, офіційних документів, збору та аналізу статистичних даних, звітів конференцій дисертанткою виявлено особливості змісту, форм, методів професійної підготовки асистентів у навчальних закладах Канади (у порівнянні з Україною).

Достатня кількість опрацьованих джерел (382, з яких 204 іноземною мовою) проявилася у частому цитуванні не тільки науково-дослідницьких праць із зазначеної проблеми, а й документів нормативно-правової сфери, навчальних програм та планів. Всі цитування відповідають покликанням, що свідчить про достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. При аналізі дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дослідницька увага авторки сконцентрована на важливих аспектах підготовки асистента вчителя з покроковою трансформацією у навчально-освітній простір інклюзивних класів у Канаді.

З'ясування сутності ключових понять «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «інклюзивна компетентність», «інклюзивна діяльність», «інклюзивне середовище» в одній площині і «діти з особливими потребами», «діти з особливими освітніми потребами», «аномальні особи», «дефективні», «інваліди», «діти з вадами». – в другій дало змогу автору системно дослідити їх в контексті освітнього простору у зіставленні і диференціації зі змістовими лініями дотичних до них понять.

Авторка дисертації з'ясовує і різницю у назвах працівників, які здійснюють освітній супровід дітей з особливими потребами. У Канаді вони називаються: «Асистент вчителя», «освітній асистент», «помічник учителя», «парапедагог», «парапрофесіонал», «асистент з освітніх ресурсів», «помічник для виконання домашнього завдання», «асистент зі спеціальної освіти» (всього 24 найменування, Додаток Ж) — це терміни, які позначають посаду працівника допоміжного персоналу.

3. Наукова новизна положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Дисертанткою вперше комплексно досліджено структуру, завдання, принципи та методи професійної підготовки асистента вчителя, *тобто*:

- проведено цілісний аналіз та узагальнення сучасного стану і практичного досвіду розвитку інклюзивної освіти в Україні та Канаді.

- обґрунтовано положення щодо відбору і структурування змісту професійно-педагогічної підготовки студентів – майбутніх асистентів вчителів;

- ґрунтовно проаналізовано нормативно-правову складову підготовки спеціалістів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Цьому присвячено цілий підрозділ 1.2. Нормативно-правове забезпечення професійної підготовки асистента вчителя в Канаді та Україні в умовах інклюзивної освіти;

- виявлено специфіку фахової підготовки майбутнього асистента вчителя в освітніх закладах Канади, зокрема особливості та наповнення навчальних програм закладів освіти Канади, організації їхньої педагогічної практики, а також напрями взаємодії шкіл, шкільних рад, асоціацій та інших недержавних освітніх структур у підготовці майбутнього асистента та його професійному становленні.

Позитивно, що дослідниця бачить потенціал освітньої системи України у вдосконаленні інклюзивного освітнього процесу.

Глибоко і детально проаналізовано стандарти вчителів у Канаді:

- уточнено сутність поняття «помічник вчителя», «асистент вчителя» тощо;

- досліджено форми, методи і засоби підготовки та схарактеризовано особливості організації освітнього процесу із застосування навчальних стратегій;

- проаналізовано педагогічні функції, права та обов'язки асистента вчителя початкової школи;

- на основі порівняльно-педагогічного аналізу виокремлено спільне та відмінне у досвіді підготовки асистентів вчителів Канади й України;

- чітко і прозоро окреслено можливості використання прогресивних ідей канадського досвіду професійної підготовки асистентів вчителів у навчальних закладах України.

4. Теоретичне та практичне значення дослідження.

У ході дослідження здобувачка наукового ступеня доктора філософії **вперше** виявила і узагальнила особливості професійної підготовки майбутнього асистента вчителя в закладах освіти Канади; детально проаналізувала зміст навчальних програм з підготовки асистента вчителя початкових класів та особливості проходження практики у навчальних закладах України та Канади, дослідила форми та методи професійної підготовки,

з'ясувала основні функції, права та посадові обов'язки асистентів вчителів початкової школи. На основі аналізу джерел охарактеризувала підходи канадських науковців до розвитку інклюзивної освіти.

Основні положення, викладені в дисертації, можуть слугувати науковою основою для розроблення нормативних документів щодо роботи у класах з інклюзивним навчанням. Матеріали дослідження можуть застосовуватися в розробці нових і оновленні існуючих навчальних програм для студентів, магістрантів та аспірантів закладів вищої освіти, збагатити зміст навчальних дисциплін, зокрема: «Педагогіка», «Основи інклюзивної педагогіки», «Основи соціалізації осіб з особливими потребами», «Методика роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням», «Специфіка та методи роботи з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами», Педагогічні інновації в Україні і за рубежом», «Організація та управління в системі початкової освіти» та інші.

Обґрунтованими є і практичні рекомендації щодо можливостей використання прогресивних ідей досвіду канадських науковців у процесі підготовці асистента вчителя у закладах вищої освіти України – «Професійна підготовка асистентів учителів: досвід Канади».

Систематизовані й узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база мають цінність для подальших наукових розвідок з порівняльної педагогіки, для укладення енциклопедичних і довідкових видань.

Позитивно, що матеріали дослідження уже використано в підготовці фахівців зі спеціальності 013 «Початкова освіта», з кваліфікацією «Учитель початкової школи, асистент вчителя загальноосвітнього закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням» у процесі викладання курсів «Педагогіка», «Основи інклюзивної педагогіки», «Основи соціалізації осіб з особливими потребами» та «Методика роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням»; розроблено методичні рекомендації щодо можливостей використання прогресивних ідей досвіду канадських науковців у підготовці асистента вчителя початкової школи у педагогічних університетах України. Вони можуть стати базою для подальших досліджень відносно впровадження методик підготовки асистента вчителя в Україні, запроваджуючи досвід Канади.

5. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих роботах.

Основні положення дисертації представлено у 21-й публікації: 5 статей опубліковано у фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях, 3 – в інших виданнях України, а також розроблено та опубліковано методичні рекомендації «Професійна підготовка асистентів вчителів: досвід Канади». Про широку апробацію результатів дослідження Турко Б.Б. свідчить їхнє обговорення на багатьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах (всього – 11), що дало змогу повною мірою репрезентувати основні положення дисертаційної роботи.

Аналіз змісту публікацій дає підстави стверджувати: наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, висвітлено достатньо повно.

6. Оцінка змісту дисертації.

Структура дисертації є обґрунтованою і логічною: вступ, два розділи, висновки до розділів, ґрунтовні загальні висновки, список використаних джерел, змістовні додатки, що відповідає вимогам щодо дисертаційних робіт для здобуття наукового ступеня доктора філософії. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Широко і детально подає автор дослідження історію розвитку інклюзивної освіти в Канаді і в Україні.

Усі положення та висновки підкріплено посиланнями на відповідні джерела науковців та нормативно-правові документи, що забезпечує вірогідність результатів.

Подані у Додатках матеріали підтверджують достовірність основних положень дисертації та зроблених на цій основі висновків і пропозицій.

Здійснений аналіз канадських наукових джерел дав змогу дослідниці виокремити освітні проблеми у розвитку інклюзивної освіти і виявити, що важливою умовою якісної організації інклюзивної освіти учнів з особливими освітніми потребами у провінціях Канади є його кадрове забезпечення.

Здобутком роботи є детальний аналіз накопиченого міжнародного та вітчизняного досвіду з питань підготовки асистентів учителя у ЗВО, що дозволило дисертантці визначити коло проблемних питань системи підготовки працівників для початкової ланки освіти в класах з інклюзивним навчанням. Богданна Богданівна досить ґрунтовно підійшла до визначення теоретико-методологічних основ підготовки асистента вчителя у Канаді, окресливши її особливості у порівнянні з Україною.

Здобувачкою наукового ступеня детально розкрито роботу асоціації вчителів у різних провінціях, проаналізовано програми підготовки асистентів вчителя у відповідних університетах 8 провінцій; охарактеризовано різновиди шкіл: початкова, середня, коледжі, університети.

Подана дисертаційна робота свідчить про наукову зрілість дисертантки, її вміння бачити актуальні проблеми професійної освіти, готовність розв'язувати їх на достатньому науковому рівні. Загалом дисертаційна робота Богданни Богданівни Турко за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Варто підсилити критичний підхід автора до аналізу канадського досвіду професійної підготовки асистента вчителя.

2. При порівнянні фрагментів ОПП підготовки асистента вчителя в Канаді (с. 166, Таблиця 3.1.) та ОПП підготовки асистента вчителя в Україні (с. 167, таблиця 3.2.) доцільно, на нашу думку та з огляду на досліджувану проблему,

акцентувати увагу на дисциплінах циклу професійно-практичної підготовки, а не загальної.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

7. Висновок про відповідність дисертації вимогам

Проведений аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави зробити загальний висновок, що за актуальністю та змістом, сукупністю отриманих результатів, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю, достовірністю та повнотою висвітлення їх у публікаціях дисертація «Професійна підготовка асистента вчителя у навчальних закладах Канади» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне і прикладне значення, відповідає спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Турко Богданна Богданівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

**кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка**

Марія СТАХІВ